

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Razmotrite
da stranice
štampe samo
u crno-belaj
boji

#3.

TRI KLJUČNA PITANJA

DA LI
OSOBA KOJU
INTERVJUISEM
U POTPUNOSTI
RAZUME NA
ŠTA PRISTAJE?

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

#3.

TRI KLJUČNA PITANJA

**DA LI OSOBA KOJU
INTERVJUISEM
U POTPUNOSTI
RAZUME NA ŠTA
PRISTAJE?**

Nije dovoljno da osoba kaže "da" pa da se njene reči koriste ili da bude fotografisana. Pristanak nije nedvosmislen ako osoba nije potpuno informisana šta se od nje traži.

Samo zato što se neko složio da govori ili da se slika ne znači da ta osoba zaista zna šta to sve podrazumeva. Nije dovoljno reći nekome šta želite da uradite. Uložite malo dodatnog napora da osigurate da su ti ljudi razumeli rizik i mogu da naprave pravi izbor. Naročito treba da znaju sledeće:

- Kako će teći proces intervjuisanja ili snimanja.
- O kojim događajima i koji su aspekti tih događaja o kojima nameravate da razgovarate.
- Ko će moći da vidi materijal i koliko dugo će biti dostupan.

Obezbeđivanje pristanka je prilika, a ne prepreka koju treba savladati. Ako vaš izvor zna kakav je rizik, i spreman je u potpunosti da učestvuje, dobićete jači intervju.

Standardni novinarski šablon za dobijanje pristanka sagovornika zasnovan je na situacijama u kojima novinari intervjuišu javne ličnosti. To su uglavnom moćni ljudi koji razumeju pravila igre na koju su navikli. Primarni fokus je da se obezbedi pristup, a političar ili biznismen navede da kaže što je više moguće, po mogućstvu zvanično sa imenom i prezimenom i citatima.

Jasno je da je taj model neprikladan kada se radi sa osetljivim licima jer je ravnoteža moći između izvora i novinara obrnuta. Štaviše, prva pretpostavka u situacijama rada sa CRSV treba da bude da se zaštiti anonimnost izvora. To znači da se ostavljaju po strani sva očekivanja da preživeli ima dužnost da javno govori.

S jedne strane je to očigledno. Svaki novinar to zna, ili treba da zna. S druge strane, zaveštanje političkog modela je duboko ukorenjeno i još uvek može da drži novinare u zamci. Ako izveštavate o CRSV, možda treba da napravite pauzu i osigurate da počnete sa drugačijeg mesta koje može biti nazvano nedvosmisleni pristanak:

1. Prvo, ostavite po strani zamisao da je nedvosmisleni pristanak prvenstveno vezan za dobijanje pristupa i navođenje nekoga da pristane na intervju. Nije. Reč je o načinu da se izgradi sigurnija osnova za interakciju koja dolazi sa visokim rizikom. Ako se neko predomisli i jasno je da ne želi da govori, onda prihvatite to kao dobar rezultat. Kao da je reč o audiciji, to znači da nisu prave osobe za tu ulogu.
2. Drugo, dobijanje pristanka nije jednokratna akcija, kvazipravna formalnost koja se dešava samo na početku razgovora. To je kontinuirani proces, pregovori tokom kojih pravo da se izveštava o određenim detaljima – ili čak o čitavom razgovoru – može da se revidira ponekad i više puta.

Nikada ne vršite pritisak ili ne manipulišite nekim da govori o nečemu tako intimnom kao što je seksualno nasilje. To mora da bude slobodan i iskren izbor donet na osnovu informisanosti.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Ko može dati pristanak?

Jedina osoba koja može dati pristanak je vaš sagovornik. Ako je ta osoba maloletna ili neko ko na neki drugi način nije u mogućnosti da rasuđuje na osnovu potpunih informacija, možda vam je potreban dodatni pristanak roditelja ili staratelja..

Ali u svakoj situaciji, **ako nemate nedvosmisleni pristanak svog sagovornika – onda jednostavno nemate pristanak**. Reč rođaka, nečijeg advokata, medijatora ili posrednika iz NVO da je u redu da uradite intervju ne predstavlja pristanak. Pregovori moraju da se vode direktno sa izvorom.

Ako radite sa prevodiocima, morate da budete sigurni da je razgovor koji vode sa izvorom onakav kakav mislite da treba da bude. To, kao što opisuje novinarka Džina Mur, može da bude problematično. Može da zahteva i dodatne korake. Možda će biti potrebno da kažete svom prevodiocu:

“Žao mi je što se ponavljam, ali želim da budem siguran da je moj cilj jasan: Evo ko sam. Evo šta radim...’ A kada prevodilac kaže: ‘Već sam to pitao’, recite: ‘Cenim to, ali pravila mog posla zahtevaju da pitam lično i direktno. Dakle, ako vam nije problem, prenesite šta govorim tako da možemo još jednom da to potvrdimo...’” [a]

Dinamika moći može biti nejasna i preživeli mogu biti pod pritiskom da govore i kada to nije u njihovom najboljem interesu. Kao novinar imate dužnost da zaronite u sve potencijalne dimenzije osetljivosti pre nego što pretpostavite da je neko sposoban da načini dobar izbor u davanju pristanka.

Potencijalni sagovornik koji tek što je preživeo napad (posle minuta ili sata, a možda i dana) verovatno nije u položaju da pruži nedvosmislen pristanak. Možda postoji način izveštavanja šta se desilo korišćenjem informacija o pozadini događaja, ako se to radi tako da ste sigurni kako neće voditi ka identifikaciji nijednog pojedinačnog preživelog. Ali neka bude jasno da neko u takvoj situaciji nije u položaju da donosi odluke da li će se ili neće odreći prava na anonimnost. Za to je neophodna veća vremenska distanca od napada.

Rad sa prevodiocima

Ako radite u oblasti u kojoj niste stacionirani, vaš odnos sa lokalnim novinarima i tumačima koji govore jezik i znaju karakter te zemlje je presudan. Ali ne možete ipak biti sigurni da poznaju postupanje sa osobama koje su preživele traume.

Potrebno je da osigurate da onaj ko prevodi razume sledeće:

- Tema može biti emocionalno teška.
- Ne treba da vrše pritisak na izvore ili da ih ubeđuju da govore.
- Pristanak treba da dobiju na osnovu informacija, a pristup sagovorniku u intervjuu treba da bude prilagođen traumatskom iskustvu. (Pokažite im resurse iz ovog vodiča.)
- Ne smeju da dovode osobe u stanje uznemirenosti ili da traže nepotrebne detalje.

Trebalo bi da što ranije možete da temeljno isplanirate kako ćete izvesti intervju, do te mere da čak uvežbavate šta ćete raditi. Detaljno razgovarajte o rizicima i lokalnim kulturnim normama. Takođe pitajte svoje vodiče za komentar kako vam ide i da li im je teško da prevode za vas. Što je više poverenja među vama, tim bolje. Isto tako treba da se informišete kako su oni i da li postoji potencijalna opasnost po njih ili njihove porodice.

[a] U članku Murove: “[Pet ideja o nedvosmislenom pristanku u novinarskom radu sa traumama](#)”

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Šta pristanak čini nedvosmislenim?

Samo zato što se neko složio da priča, ne znači da u potpunosti shvata šta to podrazumeva.

Možda im nije jasan proces, šta ćete ih pitati, koliko bolno bi sve to moglo da bude, i šta će se dogoditi sa njihovom saradnjom. Ideja je da se izbegnu iznenađenja i sve što može nadalje da ih povredi. Proverite da je i vama i sagovorniku jasno sledeće:

- Šta je svrha razgovora.
- Ko će biti uključen.
- Da li postoje neke “zabranjene oblasti” o kojima radije ne bi da govore.
- Ko će videti izveštaj (i kakva je njegova potencijalna dostupnost preko interneta bilo gde u svetu).
- Ako je u pitanju film, koliko dugo će se prikazivati i kako će biti distribuiran.
- Kako će njihova anonimnost biti zaštićena.
- Postoji li mogućnost da će biti meta maltretiranja na internetu.

Ako koristite fotografije, dobro je da uključite sagovornike u odlučivanje o vizuelnom aspektu i pokažete im šta će svet videti od njihovih života i zajednice u kojoj žive. Novinari koji su izveštavali o silovanju Jezidi žena u Islamskoj državi mislili su da garantuju anonimnost ženama tako što su ih fotografisali sa pokrivenim licima. Ali su same žene jasno mogle da identifikuju jedna drugu po očima i po veoma osobenim maramama. [Vidite [#8](#).]

Mogu se zahtevati i dublji, manje očigledni nivoi ozbiljne analize – ako, na primer, neki od ovih potencijalnih “slonova u sobi” ne budu razjašnjeni:

- Da li će film ili finalni izveštaj sadržati stavove počilaca ili grupa koje ih podržavaju? Takvo otkriće naknadno može biti duboko uznemiravajuće. Preživelim je možda jako teško da razume princip prava na odgovor i kako neko može da dopusti njihovim zlostavljačima da o bilo čemu govore. Najbolje je da se to objasni na vreme.
- Da li postoje skrivena očekivanja kojima se niste bavili? Da li vaš sagovornik veruje da će razgovor sa vama doneti direktnu pomoć zajednici? Ili očekuju od vas kontinuiranu psihološku podršku ili prijateljstvo, što niste u poziciji da ispunite? [Vidite [#6](#) za više o tome.]
- Novinari retko razmišljaju o pravnim posledicama svojih razgovora sa preživelim CRSV-a. Ako vaš izvor ima nameru da traži pravdu na sudu, tada bi razgovor sa novinarima mogao da im ugrozi slučaj. Trebalo bi takođe da znate da se svi vaši tonski zapisi i sirovi snimci mogu smatrati dokazima.

#1

#2

#3

#4

#5

#6

#7

#8

Sudski proces i opasnost od različitih iskaza

Sudski proces u traženju pravde za žrtve nasilja ponekad može biti ugrožen davanjem većeg broja intervju. Kolumbijska novinarka Āinet Bedoja Lima objašnjava:

To je jedan od najvećih problema koje imamo u slučajevima seksualnog nasilja.

U Kolumbiji, zakon kaže da žrtva nije dužna da svedoči o događajima više od jedanput. Ali su gotovo sve žrtve primorane da daju više od četiri iskaza i to očigledno vodi do nedoslednosti u priči, pa onda često dolazi do ugrožavanja sudskog procesa, što je samo dalje pogoršano kada žrtva svoje svedočanstvo iznosi u medijima.

Nažalost, novinari se oslanjaju na nedoslednosti u svedočenjima u pokušaju da sklope "kompletnu sliku", ali se to završi time što dovede do zatvaranja postupka.

Isto tako, iznošenje detalja o kriminalnom delu seksualnog nasilja, bez sudskog procesa, vodi do toga da se odbrana počinitelaca u većini slučajeva zasniva na "nedoslednostima" koje su žrtve pokazale prilikom intervju za neki medij. Sudije nikad ne uzimaju u obzir okolnosti u načinu, vremenu i mestu u kome je žrtva davala iskaz pred kamerama. I jasno je da je učinak na priču drugačiji u intervju sa novinarom nego sa psihologom ili zdravstvenim stručnjakom.

Āinet Bedoja Lima, koja je saradivala u našem istraživanju, bila je dva puta oteta u Kolumbiji – maja 2000. i avgusta 2003. Ona je 2001. dobila nagradu za hrabrost u novinarstvu koju dodeljuje **Međunarodna ženska medijska fondacija**. Takođe je osvojila i Zlatno pero slobode **Svetske asocijacije novina i novinskih izdavača** 2020. godine.

Dodatni resursi: pristanak

Džina Mur, američka novinarka stacionirana u Istočnoj Africi saradivala je u izradi ovog vodiča. Ona je detaljnije istraživala pitanje pristanka u dva sledeća korisna članka: **Pornografska zamka** u Columbia Journalism Review i **Pet ideja o nedvosmislenom pristanku u novinarskom radu sa traumama**.

PODELITE
ČLANAK:

